

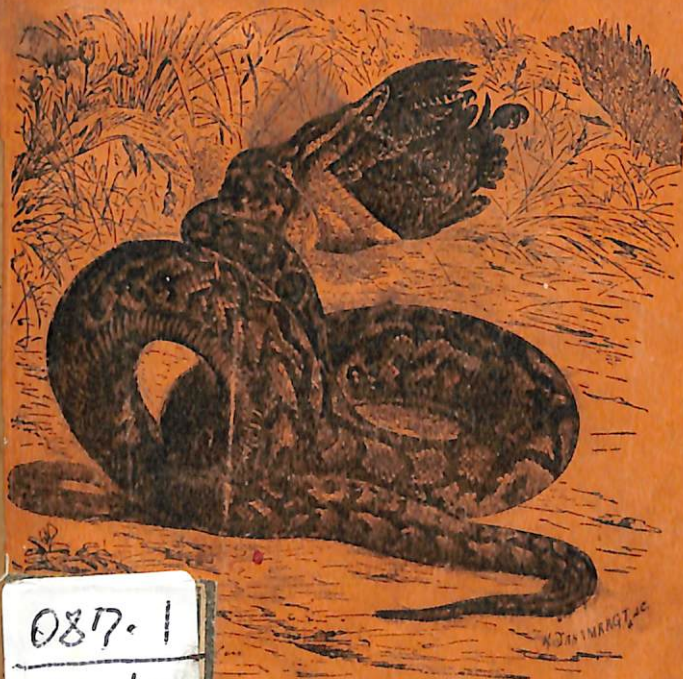
Հրատարակչություն «Ն Ի Է Ր Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ն Ե Ր Ի Ն»
Ընկերություն № 19

1000
21

ՄՕՖԻԱ ԳԱԼԱՉԵԱՆ

ԱՅԳԵՊԱՆԻ ՄՕՏ

(ՋՐՈՅՑ ԳՈՐՏԵՐԻ ԵՒ ՕՋԵՐԻ ՄԱՍԻՆ)

087.1
9-16

ԹԻՖԼԻՑ
Տպարան Ն. Ազանեանի, Պոլից. 7.
1914

16069

100.

201 100-05

Հասարակօրինակ «Ն Ի Է Ր Ծ Ա Ն Ո Ի Կ Ն Ե Ր Ի Ն»
Հնկերութեան № 19

087.1

9-16

48.

ՍՕՖԻԱ ԳԱԼԱԶԵԱՆ

ԱՅԳԵՊԱՆԻ ՄՕՏ

(ԶՐՈՅՑ ԳՈՐՏԵՐԻ ԵՒ ՕՁԵՐԻ ՄԱՍԻՆ)

Յաւելած «ՀԱՍԿԵՐ» ամսագրի

Ձեռ. Ի. Ը

5895
6889

○○○○○

Թիֆլիզ

Տպարան Ե. Աղանեանի, Պոլից. 7.

1914

Եւ այս բոլորը իրականութիւն է:

Եւ այս բոլորը իրականութիւն է:

Գարնանային առաւօտ էր:

Ապրիլեան արևը սփռել էր իր փայլուն ճառագայթները ամեն կողմ և լցրել օդը անուշ ջերմութեամբ:

Փոքրիկ Սիլվիկը դեռ չէր արթնացել, բայց արևի չարածճի տաք ճառագայթները՝ ընկնելով պատուհանից մահճակալի վրա, զօռով բացեցին նրա աչքերը: Նայեց Սիլվիկը իր խոշոր սև աչքերով պայծառ արևին, նայեց կապուտակ երկընթին ու նրա դէմքը փայլեց ուրախ ժպտով: Նա յիշեց, որ օրը կիրակի է և Տիգրանը խոստացել է իրեն հետ այսօր այգի գնալու: Նրանք իրենց ծաղիկների համար պարարտ հող պիտի խնդրէին այգեպանից:

«Իսկ այգում այնքան մանուշակ և դեղին ծաղիկ կը լինի այժմ», — մտածեց Սիլվիկը, — «որ ուղիները երևի երկու կողմից կապտին ու դեղնին են տալիս: Նա իր փոքրիկ կողովով թարմ խոտ կը բերի մանուշակներով զարդարած. այ

թէ լաւ նախաճաշիկ կուեննայ այսօր իր սպիտակ ճագարիկը»:

Այդ մտքից Սիլվիկի դէմքը աւելի փայլեց ուրախութիւնից:

«Հապա փոքրիկ շերեփուկները, որ վրտում են գետի եզրի լճակներում», — միտը բերեց նա. — «Հն, հն, հն...» — չը կարողացաւ պահել ծիծաղը Սիլվիկը: — «Ի՞նչ լաւերն են իրենց հաստ գլուխներով ու բարակ պոչերով. — իսկական շերեփուկներ են:

Սիլվիկը առաջ նրանց ձկներ էր կարծել, բայց Տիգրանը, որ սովորել էր դպրոցում, բացատրեց և ասաց, որ դրանք փոքրիկ գորտուկներ են, որ շուտով կը բուսնեն նրանց ոտքերը, պոչը կը կարճանայ և նրանք կը դառնան իսկական գորտեր:

«Պէտք է այսօր նրանց էլ այցելեմ», մտածեց Սիլվիկը, ցատկեց արագ տեղից ու ծափ տալով վագեց դէպի Տիգրանի մահճակալը: Բայց մահճակալը արդէն դատարկ էր: Սիլվիկը տխրեց, նստեց անկողնու վրա ու մերկ ծնկերը գրկելով սկսեց մտածել թէ ինչ անի մինչև Տիգրանի վերադառնալը: Յետոյ ծոյլ ծոյլ մօտ քաշեց շորերը և սկսեց հագնւել:

Դեռ նոր էր քաշել գուլպաները, որ ներս վագեց Տիգրանը երկու դատարկ ծաղկաման ձեռքին:

— Ծնւտ, շուտ, Սիլվիա. մայրիկն ասաց,

որ մինչև արևի կէծանալը գնանք, թէ չէ շոգին օձերը դուրս կը գան և մենակ այդի գնալը վրտանգաւոր է, — ասաց նա և դուրս վագեց կրկին սենեակից:

Սիլվիկը շատ էր լսել եղբորից օձերի պատմութիւններ, բայց դեռ ոչ մի օձ չէր տեսել:

— Ի՞նչ լաւ կը լինի, որ մի օձ տեսնենք, — մտածեց նա և արագացրեց հագնւիլը:

Մինչև քրոջ հագնւելը Տիգրանը վագեց թէյ խմելու: Սա մի տասներկու տարեկան աշխուժ, կրակոտ և շատ ընդունակ տղայ էր: Այդ տարի պիտի վերջացնէր իրենց գիւղի ծխական դըպրոցը:

Դասերից յետոյ ծառ ու ծաղիկ տնկելը, զանազան կենդանիների, թռչունների խնամելը, միջատներ ժողովելը և նկարելը կազմում էին Տիգրանի սիրելի զբաղմունքը:

Փոքրիկ Սիլվիկը այդ զբաղմունքների մէջ Տիգրանի անբաժան ընկերուհին էր:

Շուտով ննջարանից դուրս վագեց Սիլվիկը մի կողով ձեռին. Իր բաժին կաթը երկու ումպ արաւ և մի կտոր հաց դնելով կողովի մէջ, Տիգրանի հետ դուրս գնաց տնից: Տիգրանը տանում էր դատարկ ծաղկամանները:

Դուրսը լաւ էր. բնութիւնը արթնացել էր ձմռան խոր քնից և շտապել իրեն կարգի բերել՝ գետինը ծածկւել էր կանաչ թաւիշով, ծառերը արձակել իրենց բողբոջները, սար ու ձոր կա-

նաչել էր. օդը թնդում էր թռչունների ծվլուցից. հեռում լսում էր գետակի ուրախ խոխոջը և այգեպանների հնչուն երգը:

Կէս ժամից երեխաները ուրախ ուրախ գլորոյց անելով հասան իրենց այգու հենց չափարի տակից հոսող գետակին: Մի երկու շաբաթ առաջ վարարած գետը արդէն փոքրացել էր, բայց ափին լճացած ջրերի մէջ վիտում էին անթիւ շերեփուկներ:

Սիլվիկը մօտ վազեց լճերից մէկին, կողովը ցած դրեց ու նստելով գետնին, սկսեց հետը վերցրած հացը փշրել շերեփուկներին: Փշրանքը ընկած տեղը մի ակնթարթում խմբում էին մեծ քանակութեամբ շերեփուկներ և նորից ցրում ու իրենց արագ շարժումներով դարձացնում աղջկան:

Տիգրանը ժպտը դէմքին հետևում էր քրոջը: Յանկարծ նկատեց մի շերեփուկ երկու ոտքերով: Ծաղկամանները շտապ ցած դրեց ու թևը վեր քաշելով, ձեռքը կոխեց ջրի մէջ և հանեց շերեփուկին:

—Տես, Սիլվիկ, ահա սրա ետևի ոտքերը արդէն բուսել են, յետոյ կը բուսնեն առջևիները, յետոյ պոչը կը կարճանայ...

—Յիշում եմ, յիշում,—վրա բերեց Սիլվիկը, —յետոյ վրայի կաշին կը ճաքի, կը թափւի ու կը ստացւի մի անճոռնի գորտուկ: Այս ջրի միջինը աւելի լաւերն են...

Չէր վերջացրել խօսքը, որ Տիգրանը ձեռքի շերեփուկը ջուրը ձգելով, վրա ընկաւ մի ինչ որ ցատկոտան իրի:

Գորտը (կանաչ) և շերեփուկներ

—Սիլվիկ, Սիլվիկ, տես, դէ, միթէ սա անճոռնի է,—բարձրացնելով իրը գետնից ու շփե-

լով նրան ասաց Տիգրանը:—Ի՞նչ հարթ է վրայի կաշին: Արի, շնորհաւորիր սրա չորս թաթիկները, պոչից ազատելը. սա արդէն չափահաս է. իրաւունք է ստացել թէ ցամաքի վրա, թէ ջրի մէջ ճամփորդելու: Իսկ քո սիրելիներդ ջրի, դուրս գալ չեն կարող՝ մի պոչ և մի գլուխ ունեն, ի՞նչպէս դուրս գան և որ դուրս գան էլ՝ ցամաքի վրա իսկոյն կը մեռնեն:

— Ինչո՞ւ, — շրթունքը ուռցնելով հարցրեց Սիլվիկը:

— Որովհետեւ շերեփուկները ձկների նման խոփկներով *) են շնչում, իսկ գորտերը մեզ նրման թոքերով **: Բայց սա քո խելքի բանը չէ՝ դու շատ փոքր ես այսպիսի բաներ հասկանալու համար:

Սիլվիկը դարմացած լսում էր եղբորը, յետոյ վեր կացաւ և կարծելով թէ մօտիկից կարելի է տեսնել գորտի թոքերը, ուզեց վերցնել

*) Խոփկը ձկան, շերեփուկի և այլ՝ բոլոր ժամանակ ջրի մէջ ապրող կենդանիների շնչառութեան գործարանն է: Այս գործարանով կենդանին ծծում է ջրի միջից օդը: Ցամաքի վրա ջրային կենդանին մեռնում է, որովհետեւ խոփկը չոր օդից չորանում է:

**) Թոքերը ցամաքի վրա ապրող կենդանիների շնչառութեան գործարանն են: Գորտը, կէտը, օձը, կրիան և այլ կենդանիները թոքեր ունեն, այդ պատճառով ջրի տակ երկար չեն կարող մնալ, նրանք դուրս են հանում գլուխները օդ շնչելու և ապա նորից խորատուգւում ջրի մէջ:

եղբօր ձեռքից գորտուկին, բայց սառնութիւնից ձեռքից բաց թողեց: Գորտուկն ընկաւ և պահւեց քարերի մէջ:

— Վատն է, վատն է քո գորտուկը, իմ շերեփուկներս աւելի լաւ են. ես նրանց եմ սիրում, — ասաց աղջիկը և անբաւականութեամբ դարձաւ տեղը:

— Բայց մի քանի շաբաթից յետոյ ախար քո շերեփուկները չեն լինի այլ ևս, բոլորը գորտեր կը դառնան, — ասաց Տիգրանը կամացուկ, որ քրոջը չը վշտացնի:

— Էլ երբէք այսպիսիները չեն լինի:

— Ոչ, միւս գարնանը միայն կը լինին շերեփուկները. չէ՞ որ գորտերը իրենց ձւաները տարէնը մի անգամ, այն էլ գարնան են ածում, իսկ քո սիրելի շերեփուկները, ես ասել եմ քեզ, որ ձւից նոր դուրս եկած գորտեր են:

— Հա, միւս գարնանը ես մի քիչ էլ մեծ կը լինեմ և կը կարողանամ սրանցից ամենասիրուններին նկարել. յետոյ պատից կախ կը տամ և ամբողջ տարին կը տեսնեմ շերեփուկներ:

— Գիտե՞ս, Սիլվիկ, քս սիրելի շերեփուկներիդ էլի ով է շատ սիրում, — չէր դադարում եղբայրը, — լորդուկ օձը. նա միանգամից հարիւր հատ կարող է կուլ տալ:

— Հապա քո սիրելի գորտերը՞:

— Օ՛, լորտուկը նրանց աւելի է սիրում: Բայց իմ սիրելիներս խելօք կենդանիներ են.

իրենց անկող սուր աչքերով իսկոյն նկատում են թշնամուն և այնպիսի ճարպիկութեամբ են պահուում, որ նրանցից հազիւ մէկն է լորդուկի ճանկը ընկնում: Թէև լորտուկին մէկն էլ բաւական է, մանաւանդ եթէ մեծերից է: Շատ մեծ գոր-

Կորսուկն (ужъ) և գորսուկներ

տին՝ օձը ժամերով տանջում է մինչև կուլ է տալիս:

— Իսկ քո գորտերդ ի՞նչ են ուտում, Տիգրան. տես՝ իմ շերեփուկներս ինչպէս լաւ են հացի փշրանքներն ուտում:

— Է՛հ, աշխարհս լիքը միջատներ՝ թիթեռ, ճանճ...

— Թիթեռ, ճանճ, ի՞նչպէս չէ. նրանք բոլորը թռչողներ, իսկ քո գորտերը հաստ-հաստ, ծանր-ծանր պառաւի նման: Ի՞նչպէս են հասնում նրանց ետևից:

— Հա, ճիշտ ես ասում, բայց ես քեզ ասացի, որ իմ գորտերս շատ խելօք կենդանիներ են, համ էլ մի ուրիշ յարմարութիւն էլ ունեն: Հապա լեզուդ հանիր, Սիլվիկ:

Սիլվիկը անգիտակցաբար հանեց լեզուն:

— Դու լեզւիդ սր ծայրն ես հանել:

— Առջևինը, չէ՞ս տեսնում:

— Իսկ ետևի՞նը:

— Ետևինը չեմ կարող. կպած է:

— Իսկ գորտի լեզւի առջևի ծայրն է կպած,

ետևինը ազատ:

— Է՛հ, այդ հօ նրա ամբողջ լեզուն դուրս կընկնի, որ հանել ուզենայ:

— Նա էլ հենց այդ է ուզում էլի: Կամաց մօտենում է մի տեղ նստած ճանճի ու յանկարծ թաց լեզուն դուրս ձգում ու ծածկում ճանճին: Ճանճը կպչում է նրա թաց լեզւին: Գորտը կըրկին ներս է տանում լեզուն բերանը ու կպած ճանճին անուշ անում: — Բռէ-կէ կէ-կէ, բռէ-կէ-կէ, կէ... կանչում է նա յետոյ ուրախութիւնից ու մի քանի անգամ ջրի մէջ գլուխկոնծի տալիս:

Այդ ասելով Տիգրանը այնպէս ոգևորեց, որ ձեռքերը գեանին յենելով ու ստքերը բար-

ճրացնելով ինքն էլ մի քանի պտոյտներ արաւ լճակի ափին:

—Վայ ուշանում ենք, — յիշեց յանկարծ Տիգրանը ու վերցնելով ծաղկամանները վազեց դէպի գետը:

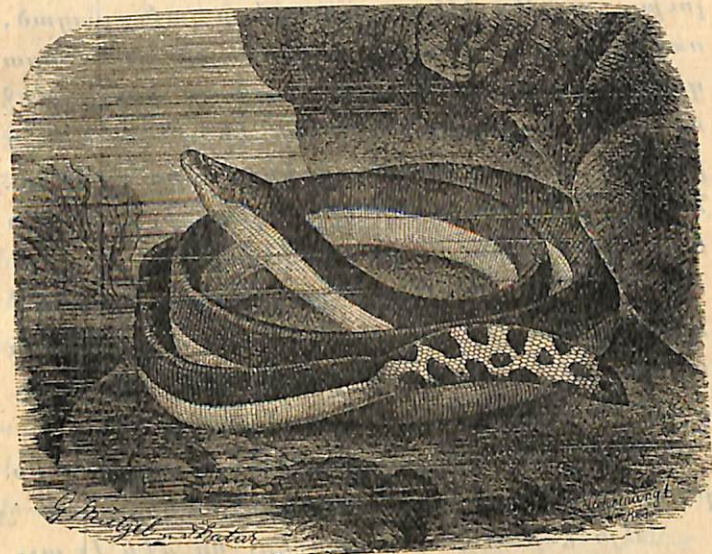
—Ղճրթ, ղճրթ, բռէ-կէ, կէ, կէ,— կանչեց Սիլվիկը ու գորտի պէս երկու ոտքով թռչկոտալով բարձրացրեց կողովը, միջի փշրանքը դատարկեց լճակի մէջ, յետոյ մի ժպտուն հայեացք նետեց շերեփուկների վրա և կրկին գորտի նման ցատկոտալով ու բռէ-կէ-կէ, կէ, բռէ-կէ-կէ-կէ, ղճրթ, ղճրթ կանչելով հասաւ եղբօրը:

Մի փոքր դէս ու դէն նայելով Տիգրանը հասկացաւ, որ կամուրջը շուրջ տարել է: Նրստեց գետնին, հանեց կօշիկները և դրեց ծաղկամանների մէջ: Յետոյ վեր կացաւ ու մէջքը կռացնելով դէմ արաւ քրոջը: Սիլվիկը շատ էր սիրում, երբ եղբայրը նրան շալակում էր: Իսկոյն փաթաթեց թևերը եղբօր վզովը ու ոտքերն էլ մէջքովը: Տիգրանը պինդ բռնեց նրա ոտքերից ու համարձակ մտաւ շուրջը: Չուրը մինչև ծընկներն էր հասնում, բայց Տիգրանը վախկոտներից չէր: Մի բոպէում հասաւ միւս ափը և առանց ցած դնելու քրոջը, ուզղակի ցանկապատի մի շարզած անգով դրեց նրան այգու մէջ:

Լուռ էր այգին: Սիլվիկը նայեց չորս կողմը: Ուղիների խոտերի միջից մանուշակների փունջփունջ կապոյտ աչիկները նայում էին աղջկան:

Նա չէր սխալւել՝ այնքան մանուշակ կար շուրջը, որ գետինը կապտին էր տալիս:

—Սիրունիկներս, — բացականչեց աղջիկը ու շտապ-շտապ սկսեց քաղել ծաղիկները և լցնել կողովի մէջ: Բայց, յանկարծ, ոտքը սլքւեց խո-

երկոյն պէլամիդ — ասորում է Խաղաղ եւ Հնդկական ովկիանոսներում, անբոյն օձերից է.

տի վրա և երեսի վրա վայր ընկաւ. իսկ մանուկները կրկին սփռւեցին գետնին:

Սիլվիկը ձայն չը հանեց. մի բոպէ մնաց այգւպէս, կարծելով թէ ցաւից չի կարողանայ բարձրանալ, բայց տեսաւ, որ ոչ մի տեղը չի ցաւում, թէև ծնկները խրւած էին չոր հողի մէջ,

իսկ դէմքը թաղւել էր կանաչ խոտի և մանուշակներէ մէջ:

— Ի՞նչ լաւ է, ի՞նչ անուշ հոտ է բուրում այստեղից, — ասաց ինքն իրեն աղջիկը և այնպէս գեանին փուլած սկսեց ազահութեամբ հոտ քաշել մանուշակներից: Յետոյ բարձրացրեց գլուխը, որ վեր կենայ ու աչքերը լայն բացած, սարսափահար մնաց այդ գրութեան մէջ. նրա դիմացը, չորս քայլ հեռու կանաչ խոտի մէջ մի չոր հաստաբուն թթենի էր ընկած. այդ թթենու տակից, ամենասրևոտ տեղում երկու նախշուն ժապաւէններ էին ձգւած իրար կողքի և փայլիլին էին տալիս արևի շողքից:

Մի վիկը հասկացաւ, որ գրանք երկու օձ են՝ գլուխները ծառի բնի տակ խրած, մարմինները արևին դէմ տւած, ու վախից չը կարողացաւ ձայն ծպտուն հանել:

Մինչ այդ Տիգրանը կօշիկները հագաւ և իր բեռը ձեռքն առնելով գնաց քրոջ ետևից:

Այն է մօտենալու վրա էր, որ մէկ էլ աչքովն ընկան թթենու տակի օձերը և քոյրը՝ գետնին փուլած:

Նա դէն նետեց իսկոյն ձեռքի եղածը, գրկեց քրոջը և կայծակի արագութեամբ դուրս փախցրեց այգուց, ընկաւ կօշիկներով ջուրը ու շնչասպառ հասցրեց միւս ափը: Էլ չէր կարող տանել՝ բեռը ծանր էր: Տիգրանը ցած իջեցրեց քրոջը ու աչքը չը հեռացնելով այգու ցանկա-

պատից, կարծելով թէ օձերը իրենց հետևում են, սկսեց բոլոր ուժով կանչել այգեպանին:

— Մօսի, հէյ, Մօսի, Մօսի... օձը, օձը, հասիր, օձը, հէյ Մօսի...

Գեռ նոր էր ձայն հանել, որ այգու խորքից լսեց.

— Գալիս եմ, վախէք ոչ, գալիս եմ...

Մօսինի ձայնի վրա Տիգրանի սիրտը պընդեց, բայց Միլվիկի աչքերը լցւել էին արցունքներով և նա պինդ կպել էր Տիգրանին ու ամբողջ մարմնով դողում էր վախից:

Արդէն երևում էր վազների միջով արագ մօտեցող այգեպանի գլուխը: Երեխաները աչքերը չէին հեռացնում նրա մորթէ փափախից:

Մօսին վազէվազ հասաւ ցանկապատին, ուսի բահը ուժեղ հարւածով ցցեց փշի մէջ ու յենւելով վրան մի թռիչք արաւ ցանկապատի վրայով ու կանգնեց գետի միւս ափին:

— Ո՞րտեղ ա օձը, ո՞րտեղ, վախէք ոչ, ձեզ մատաղ. ես նրա աչքը սհաթիս հանեմ:

— Թթենու տակին, Մօսի բիձի, էն չոր թթենու տակին, — միաբերան գոչեցին երեխաները, ձեռքները դէպի այգին մեկնելով:

Մօսին բահը ուսին, վազելով գնաց օձերին սպանելու, բայց օձերը, մարդկանց ձայներից թէ կուշտ տաքանալուց յետոյ, մտել էին իրենց բունը, չէին երևում:

Սովորական բուճաւոր իժ, օձ օձեր, իժեր: Չմեղք սիրում են խոււ-խոււմբ ապրել:

Այգեպանը նորից վերադարձաւ ափ, քարից քար թռչելով անցաւ գետը ու գրկելով Սիլվիկին սկսեց նրան փաղաքջել.

—Վախիլ՝ մի, բալա ջան, օձ չէր լինի, լօկ*) կը լինէր. նա հօ չի կծում, կծի էլ բան չը կայ:

—Ոչ, Մօսի բիձի, —վրա բերեց Տիգրանը խորհրդաւոր և վախից դողդողացող ձայնով. —մէկը լօկ էր, բայց միւսը թունաւոր օձ էր, իժ էր: Ես ինքս տեսայ մէջքի գլխից մինչև պոչի ծայրը գնացող սև կոտորած գիծը, վիզը բարակ էր, պոչը երկար և սուր, գլուխն էլ տափակ կը լինէր էլի: Մեր վարժապետի պատմութիւնից յետոյ ես լաւ եմ ճանաչում իժերի բոլոր նշանները: Լօկերի մէջքին չէ՛ որ սև գիծ չի լինում, համ էլ վիզ չունին՝ գլուխը ուղղակի կպած է հաստ մարմինն:

Մինչ այդ այգեպանը նկատել էր, որ Տիգրանի կօշիկները լիքը ջուր են: Վախեցաւ երեսխան մըսի. Սիլվիկին գրկած անցաւ գետը ու Տիգրանին էլ կանչելով ասաց.

—Գնանք չարդախի տակին մի քիչ նստենք, մինչև ոտնամաններդ ու գուլպաներդ չորանան: Օձերից հիմի փրաս չը կայ. դեռ սառած են, ուշքի չեն եկել. ես նրանց հինգ մատիս պէս եմ ճանաչում:

Սիլվիկը այգեպանի ուժեղ ձեռքերի մէջ իրեն ապահով զգաց ու վախն էլ անցաւ: Յիշե-

*) Լօրտուկ:

լով օձերի կաշւի փայլը արեւի տակին՝ նա հիացած բացականչեց.

— Այնքան նախշուն էին, Մօսի բիծի, փորը սպիտակ, մէջքը կանաչ կարմիր, դեղին դեղին կէտերով և մեծ մեծ, այ այսքան, — ցոյց տւեց նա օձերի մեծութիւնը ձեռքերը ետ տանելով:

— Է՛հ, դրանք մեծ են որ, Սիլվիկ, — ասաց Տիգրանը հասնելով նրանց. — մեր երկրում մեծ օձեր չըկան, ասում է մեր վարժապետը. ամենից շատ մօտ երկու արշին երկարութիւն է լինում ու

Սովորական լորտուկ (սիրում է մսնել ջուրը)

մի շորս մատ էլ հաստութիւն: Մեծը այ տաք երկրների օձերն են: Մեր օձերը տաք երկրի օձերի ճուտերի շափ էլ չըկան: Գիտե՞ս՝ Հնդկաստանի շառաչող և ակնոցաւոր օձերը ի՞նչ են, մանաւանդ Ամերիկայի բօան և անակոնդան.

չորս սաժէն երկարութիւն ունեն սրանք ու մի մարդու էլ հաստութիւն: Անակոնդան որ ուզում է յարձակւի իր որսի վրա, պոչը փաթաթում է երկու երեք տակ մի հաստաբուն ծառի և երկճիւղանի լեզուն հանած, փշացնելով մօտ երեք սաժէն հեռու զնացող կենդանու վրա նետում. ո՞վ գիտէ ինչ է՝ նապաստակ, այծիկ, եղջերու և այլ խոշոր կենդանի. մի քանի տակ էլ սրանց մարմնի շուրջը փաթաթւում, պինդ հուպ տալիս խեղդում, ոսկորները փշրում ու լափում: Իսկական վիշապ է էլի. հեքեաթների վիշապներին յիշում ես: Իսկ մեր օձերի կերած ամենամեծ կենդանիներն են՝ գորտերը, մկները, մողէսները, ձկները կամ թէ չէ թռչունների ճուտեր, ճուտաներ, թէ չէ սովորաբար որդերով և միջատներով են կերակրւում:

— Դէ էլ ինչո՞ւ վախեցար մեր օձերից, զուր տեղն էլ ոտներդ թըջեցիր, — քմծիծաղ տալով ասաց այգեպանը:

— Հա, լօկ լինէր՝ ես չէի վախենալ, բայց մէկը թունաւոր էր, կարող էր կծել: Նա չը լինէր, լօկից ես իսկի չէի վախենալ: Ես գիտեմ, որ լօկերը անփառ կենդանիներ են: Նրանք նոյն իսկ աներումն էլ են ապրում և դեռ ոչ մի դէպք չէ եղել, որ մարդու վրաս են: Այ անցեալ տարի, յիշում ես, Սիլվիկ, մեր դրացու տղայ զիժ Գէորգը ի՞նչ արաւ: Ճանաչում ես, Մօսի բիծի, Գէորգին: Ի՞նչ սրտոտն է, պահ, պահ,

իսկի չի վախենում օձերից, լաւ էլ ճանաչում է նրանց տեսակները: Մի օր Զատիկիցը մօտիկ, այգուց վերադառնալիս մի մեծ լօկ է պատահում. վերցնում է սրան ծոցը դնում: Բազարի միջով անցնելիս սրան պատահում է իրենց հարևանի աղջիկ Սօֆիկը, որը կուժը ուսին ջուր էր բերում տուն: Կատակով էր թէ սրտումը

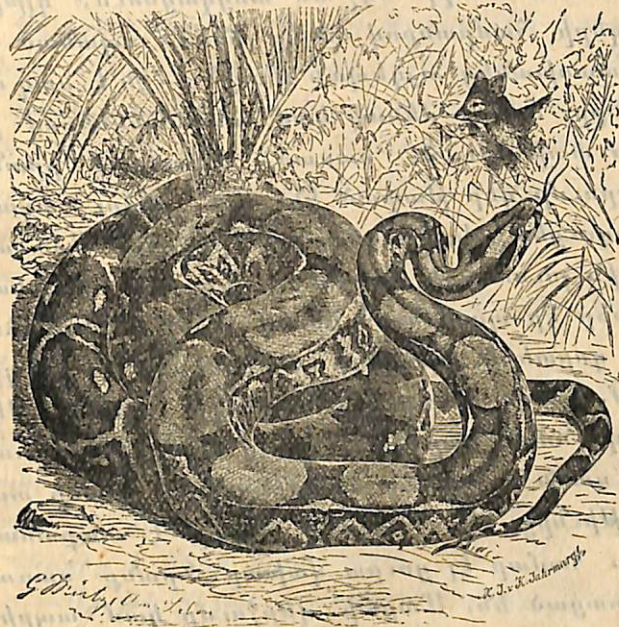

Շառաչող օձ

մուռ (վրէժ) ունէր պահած, Գէորգը ետևից կամաց մօտեցաւ Սօֆիկին ու ծոցի օձը փաթաթեց սրա վզովը: Խեղճ աղջիկը օձի գլուխը տեսաւ թէ չէ, սոսկալի ճիշ արձակեց ու ուշաթափ ընկաւ գետին, կուժն էլ կոտորեց: Բայց լօկը առանց մի վնաս տալու հանգիստ վայր սողաց և մտաւ քարերի մէջ:

Հասել էին թթենուն: Երեխաները լուռ ահով չորս կողմն էին նայում:

Այգեպանը կուցաւ ու բարձրացնելով ճանապարհի վրա ցրած ծաղկամաններն ու կողովը, տւեց Տիգրանին տանելու:

Սովորական բոս

Բաւականին հեռանալով վտանգաւոր թթենուց ու ապահով դգալով իրեն, Տիգրանը ընդհատեց լուռթիւնը:

—Մօսի բիձի,— դարձաւ նա այգեպանին,— որ մեր օձերին հինգ մատներիդ նման գիտես,

կարող ես ասել թէ մեզ մօտ ձր ամսից են ձմռան քնից արթնանում օձերը և մի քանի օր յետոյ ինչ է լինում նրանց,—հարցրեց խորամանկ ժպտով Տիգրանը:

—Պահ, էտ էլ չիմանամ, սաղ գարունքն և ամառն օձերի մէջ եմ անցկացնում, գլխիս մազերի համրանքով օձ կը լինեմ սպանած,—պատասխանեց այգեպան Մօսին:—էն է սաղ աշունքը, ձմեռը մենակ կամ տասնեակներով իրար փաթաթեալ, սառած, փէտացած իրանց բներումը վէր թափած են: Քու բիձու սղայ, հանգուցեալ վարժապետ պ. Գրիգորը, Աստուած հոգին լուսաւորի, ձմեռները մեզ շատ օգտակար բաներ էր պատմում: Նրանից լսել եմ, որ օձերի, գորտերի, խլէզների (մողեսների), էլ ինչ գիտեմ, բոլոր սառը կենդանիների արիւնը թէև մերի նման կարմիր է, բայց մերի նման տաք չի, սառն է: Նրանց մարմինը կամ գետնի տաքութիւնից, կամ արևից պէտք է տաքանայ: Դրա համար էլ ցուրտ վախտը նրանք սառած փէտացած են: Մարտի վերջումը կամ ապրիլի սկզբներին եղանակները լուսանում են թէ չէ, օձերը բնի մէջ ժաժ են գալիս, որովհետև գետնի տաքութիւնից նրանք էլ են մի քիչ տաքանում: Ու թէ գուրսն էլ արև կայ, գուրս են գալիս բնից ու մէջքը արևին դէմ տալիս, որ աւելի լաւ տաքանան, արիւնը շարժւի մարմնի մէջ, որ կարողանան կերակուր որսան, թէ չէ

սաղ ձմեռը խեղճերը առանց կերակուր են լինում՝ վրաների իւղը հալուում է սովից: Օձերի ամենասիրած բանը արևի տակին քնեին է: Մի քանի օր էլ լաւ տաքանալուց յետոյ սկսում են խորխահան լինել: Այ, հրէս փափախիս միջին մինը պահել եմ,—ասաց Մօսին ու մեծ մորթէ գրակի միջից մի օձի թափանցիկ շապիկ հանեց:—Ասում են սրանից ունեցողը էլ օձից չի վախի, համ էլ գլուխը չի ցաւի: Ես նոր եմ գտել հէնց էն թթենու մօտերքը: Էնտեղ անպատճառ օձի բուն պիտի լինի, պէտք է ուշք դարձնեմ, սպանեմ, թէ չէ կանանց, երեսաներին փնաս կըտայ:

Տիգրանը վերցրեց օձի խորխը Մօսինի ձեռքից, լաւ գննեց ու տւեց Սիլվիկին:

—Վայ, կարծես շապիկ լինի,—ասաց Սիլվիկը:—Օձը ձեռքեր չունի, ինչպէս է էսպէս շապիկի նման հանել: Տես, Տիգրան, ամբողջ է խորխը և միայն գլխի մօտ կայ մի ճեղք: Երևի էս ճեղքից է ինքը դուրս եկել:

—Այ թէ ինչպէս,—պատասխանեց Մօսին:

—Օձի կաշին երկու տակ է՝ մէկը տակից իսկականն է, միւսը վերևից՝ խորխը: Էտ իսկական կաշին հաստ է ու ձկան թեփերի նման ծալ-ծալ իրար վրա եկած: Տեսէք խորխի վրա երևում են էտ թեփերի տեղերը: Ճիշտ է, օձը ձեռքեր չունի, բայց իմաստուն է: Հենց որ խորխը իսկական կաշից բաժանուում է, որ զգում են թէ էլ

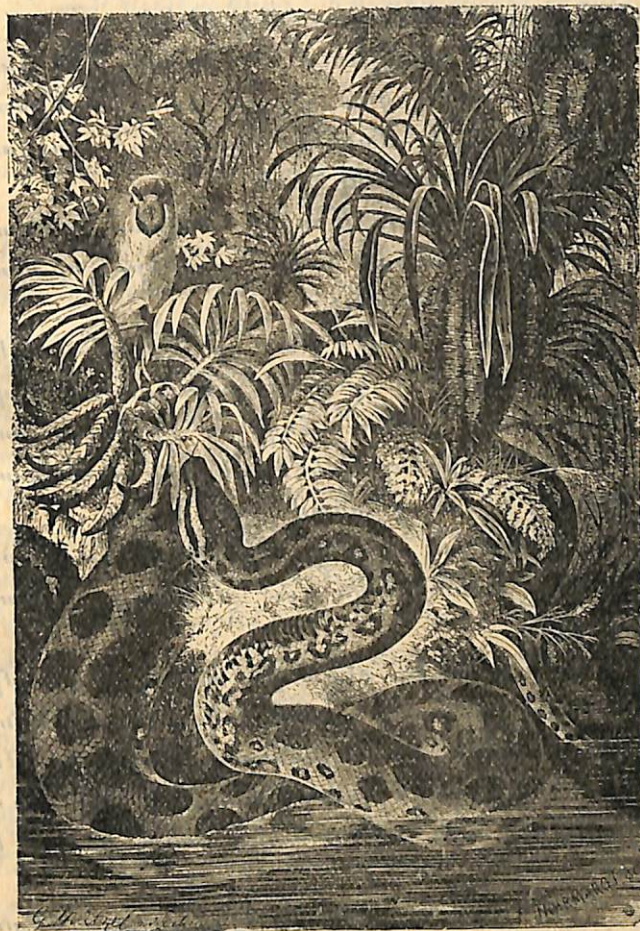
ոչ մի տեղը կպած չի, մտնում են քարերի, փէտերի արանքները և այնքան են քսւում, որ խորիւր հանւում է վրիցը: Շատը չի կարողանում էսպէս սաղ հանել, կտոր կտոր է հանում, բայց տարին մի քանի անգամ անպատճառ խորխահան է լինում, — վերջացրեց խօսքը Մօսին ու օձի խորիւր կրկին պահելով փափախի մէջ՝ դրեց գլուխին:

Նրանք արդէն չարդախի տակին էին:

Մօսին Սիւվիկին գրկից ցած դրեց, բայց Սիւվիկի սիրտը նորից սկսեց դողալ. նա ձեռքը մեկնեց ու պինդ բռնեց Մօսինի շուկի փեշիցը:

Մօսին տեսնելով, որ երեսան վախենում է, նստեց գեանին ու Սիւվիկին ծնկանը նստացնելով՝ դարձաւ Տիգրանին.

— Տիգրան ջան, ոտնամաններդ ու գուլպաներդ հանիր, փոխը չորանան, շորերդ քամիր՝ չը մըսես, որդի. հէրդ ու մէրդ քեզ վրա շատ ամագ են արել, մեղք են. համ էլ ուսումնարանից ետ չը մնաս. էտէ աչքաբաց տղայ ես մեր հանգուցեալ վարժապետի նման: Սովորի, որդի, սովորի, նրա նման մարդ դառի: Ես գիտեմ քո հէրն ու մէրը քեզ չեն թողնի, կուղարկեն ուսումդ շարունակելու: Ո՞վ գիտի. ասում են հայրենիքի հողն ու շուրը քաշում են մարդու. որ ուսումդ վերջացնես, գուցէ հանգուցեալի նման գաս քո հայրենիքդ ու մեզ պէս մութ ըռաշպարին (հողագործին) մի քիչ լուսաւորես:

Անակոնդա օձ

Այս ասելով Մօսին հանեց պաճիճի միջից երկար չիբուխը, դօտուց էլ ետ արաւ թամբաքուռի պարկը ու պատրասուեց ծխելու:

Տիգրանը, որի գլխում նոր հարցեր էին ծագել օձերի մասին, ցած դնելով ծաղկամանները շտապեց կատարել Մօսինի ասածները, որ կարողանայ էլի խօսացնել նրան:

Սիլվիկը, նստած Մօսինի ծնկանը, աշխատում էր յիշել տեսած օձերի գոյները, որ կարողանայ տանը նկարել:

Կէս օրւան արդէն մօտ էր: Արևը ողողել էր ամբողջ այգին ոսկեփայլ ճառագայթներով: Վազների տակի փխրուն հողը ու ուղիների կանաչ խոտը ծաղիկներով կէծացել էին արևի տաքութիւնից և անուշ հոտով լցրել այգին:

Վերջացնելով գործը, Տիգրանը վազէվազ մօտեցաւ նստողներին ու մեկնեց կանաչ խոտի մէջ:

Մօսին չիբուխը բերանին ուշադրութեամբ դիտում էր շարդախի առաջի հսկայ կեռասներին:

Երեսնաները այդ տեսնելով, հարցրին թէ ինչո՞ւ է նա այդպէս գննում ծառը, հօ չի՞ ուզում գուշակել թէ այդ տարի ծառը քանի կեռաս է տալու:

— Չէ, — պատասխանեց այգեպանը, — միտս եկաւ թէ ինչպէս մի տարի էս ծառի վրա մի հարամի օձ ուզում էր ահագին կաշաղակին կուլ տայ: Որ չը սպանէինք էն անտէրին, խեղճ

դուշին էլ, ճուտերին էլ կուտէր, բունը կաւերէր:

— Ի՞նչպէս եղաւ, ի՞նչպէս եղաւ, Մօսի բիճի, պատմիր, մենք էլ լսենք, խնդրեցին երեսնաները:

Մօսին շատ խնդրել չը տւեց, չիբուխը հանեց, ծուխը քթածակերով դուրս թողեց ու սկսեց՝

— «Մի տարի, շատ ջանէլ վախտս, մայիսի վերջերին էր, շոգերը սկսել էին: Էտ տարի էս գիլասին խիտ շատ էր բռնել ու հասնելով կարմրել, փունջ փունջ սիրուն կախել կանաչ ճիւղերիցը: Տանեցիք, մեծ ու փոքր եկել էին ներքևի ճիւղերը քաղել, վերևինը չէին կարողացել շատ բարձր էր: Ես էլ մի օր քթոցը վեր կալայ, եկայ թէ քաղեմ: Հլա քթոցը գետնին դրի ու միամիտ նստեցի թէ ոտներս հանեմ: Մէկ էլ յանկարծ կաշաղակների ճւճոցը չորս կողմս բռնեց: Գլուխս վեր քաշեմ, ի՞նչ տեսնեմ: Մի հարամի օձ, թունաւորներիցը, փաթաթած ծառին, հարաքաթ է անում, որ հասնի վրայի կաշաղակի բնին, ճուտերին ուտի: Կաշաղակներն էլ նրան տեսնելով հարահրոցն են ընկել, ճուտերը բնի մէջ, մէրն ու հէրն էլ չորս կողմը պտուելով: Մեղքս եկաւ խեղճ թուշունները: Ասի՛ ինչ էլ որ լինի, ես սրանց պիտի ազատեմ: Վազան տակիցը ձեռաց մի սարի (նեցուկ) հանեցի ու ծառի ճղներովը սկսեցի բարձրանալ: Էտպէս ճիւղէ ճիւղ անցնելով հլա էնտեղը վրա հասայ, որ սա

Թուշուների պատելու ժամանակ մօրը ընխել էր ու բերանը անճոռնի բացած հայ էր անում, թէ թուշունին սաղ սաղ կուլ տայ*): Որ սարիի սուր ծայրով վզակոթին չը բզեցի, ծայրը անցաւ ու խրեց ծառի մէջ: Օձը ծառին մեխեց թէ չէ, թուշունին բաց թողեց ու սկսեց պոչովը էնպէս խփել ծառին, էնպէս ժաժ տալ, որ քիչ էր մնում, թէ ինձ ճղնիցը վէր գցի: Տեսայ՝ մեծակ չեմ յաղթում, հարայ տւի: Բաղերիցը հարկանները եկան ու սրա մէջքին ու գլխին էնքան տւին, որ սաղ տափակացրին: Վէր եկայ ու ջամդաքը (գիակը) գցեցի սարհատի (սահմանի) փշին: Մէկ էլ շուռ եկայ, որ ուրուրը կըացեց ու փախցրեց:

—Վայ, թիւհ, օձին էլ կուտեն, —բացականչեց Սիլվիկը զգելով:

—Ի՞նչի չէ, մատաղ, մենակ հօ ուրուրը չի ուտում օձին: Ագռաւը, արծիւը, արագիւրը, աղւէսը, կատուն, խոզը, մանաւանդ ողնին: Վայ, մազալու է ողնու օձ բռնելը:

Ողնին կամաց մօտենում է օձին (օձն էլ հօ ականջների ծակեր չունի գլխին, կըլի որ լաւ լսելիս չը լինի) ու պոչը բռնելով կծկուում: Օձը բարկացած սկսում է մարմնով տուր հա կը տաս՝

*) Կերակուր կուլ տալիս օձերը թունաւոր ստամբերը ետ են գցում, որ կերակուրին չը կպչի և չը կտուրէի, թէ կտուրելու դէպքում նորերն են երկարանում:

խփել ու խփել ողնուն: Բայց ողնուն ի՞նչ. օձը ինքն է ծակծկուում նրա փշերից ու էնքան ծակծրկուում է, որ սատկում է: Էսպէս սպանելուց յետոյ նոր ողնին սկսում է օձին անուշ անել:

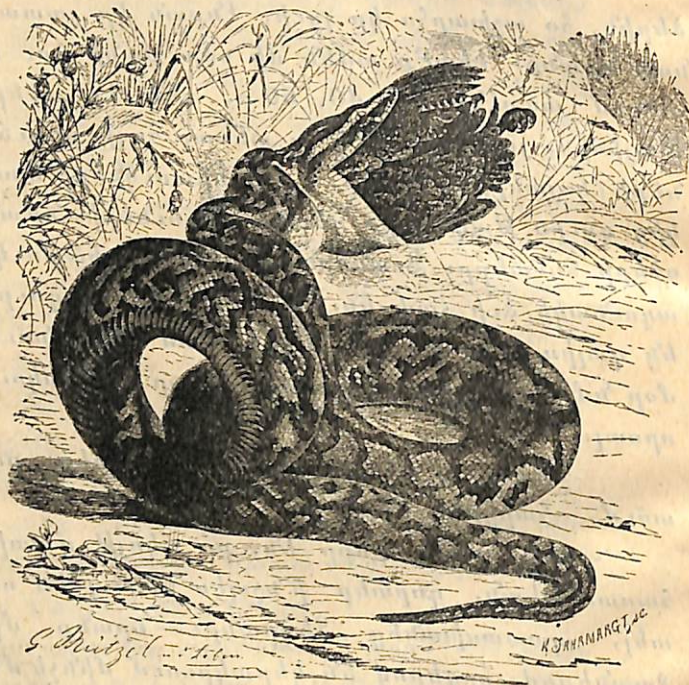
—Որ սրանք էլ, մարդիկ էլ չը կոտորեն օձերին, հօ աշխարհս կը լցւի, էնքան կը շատանան նրանք: Գիտէ՞ք ամեն մի օձը քանի ձու է ածում տարէնը. 30, 40, 60-ը, դեռ էլ աւել: Մայիսին, յունիսին մէկ էլ տեսար հողի քուճների (կոյտերի) քարերի, աղբի կիտուկների տակից դուրս թափեցին գետնի ճիճուների նման օձերի ձուտերը: Ձւաներն էլ փափուկ-փափուկ, աղունակի ձւի չափ են: Էս անտէրներն էլ դուրս են գալիս ձւից թէ չէ, խորխահան են լինում մօր նման ու սկսում իրանց համար կերակուր որսալ:

—Նրանք էլ են գորտեր, թուշուներ ուտում, —հարցրեց Սիլվիկը:

—Ո՛չ, նրանք փոքր են, քո ճկոյթ մատիդ հաստութեան. գորտեր ի՞նչպէս կարող են ուտել, —պատասխանեց Տեգրանը: —Նրանք միջատներով, որդերով են կերակուրում մինչև մեծանալը: Իսկի մեծ մեծ օձերը չեն կարողանում գորտերին, թուշուներին ազատ կուլ տալ: Եթէ օձերի բերանը չը լայնանար, նրանք չէին կարողանայ իրանց բերանից մեծ որս բռնել: Բայց օձի բերանի ոսկորները այնպէս շարժուն են, որ իրարից հեռանալով երկու երեք անգամ աւելի

են մեծացնում օձի բերանը: Մանաւանդ էս ներքեի ծնոտի ոսկորները ուղղակի մէջտեղից կէս են լինում: Էնպէս էլ ազահ են անպիտանները կերակուր ուտելու ժամանակ. շատ են ու-

Հիերոգլիֆ պիսոն օձը (Աֆրիկա) մի մեծ բռնուն է կուլ տալիս:

տում, բայց շատ երկար՝ շաբաթներով, ամիսներով կարող են բան չուտել: Այ ամբողջ աշունը և ձմեռը, չորս հինգ ամիս, մինչև սառած

բները մէջ են, բան չեն ուտում, ասում է մեր վարժապետը:

— Հապա գորտերը, մողեսները ի՞նչ են ուտում ձմեռը. չէ՞ որ ձմեռը միջատներ չը կան:

— Գորտերը, մողեսները օձերի նման նոյնպէս սառչում են ձմեռը և ոչինչ չեն ուտում մինչև բներից դուրս գալը:

Այգեպանը հետը չիբուխն էր ծխում, հետը ուշադրութեամբ երեխայի պատմածները լսում:

— Մօսի բիձի, այնքան օձեր ես սպանել, ի՞նչպէս է որ մէկն ու մէկն էլ բեղ չի կծել, — դարձաւ այգեպանին կրկին Տիգրանը:

— Ի՞նչպէս չի կծել, բա սա ի՞նչ է, — պատասխանեց Մօսին: Նա չիբուխը գետնին դնելով, սկսեց ետ տալ պաճիճի կապը ու բաց անելով աջ սրունքը՝ ցոյց տւեց ծնկան տակի խաչածև սպին:

— Պատմիր, պատմիր, Մօսի բիձի, — խընդրեցին կրկին երեխաները, հետաքրքրութիւնից վառուղ աչքերով:

— Մի շոգ օր, — սկսեց իր պատմութիւնը Մօսին, — մեր վերի բաղի խոտը հնձելիս գերանդիս կպել էր մի մեծ սև օձի: Դիպչելն ու գլուխը վեր բաշելը, ոտիցս կպչելը մէկ եղաւ: Դեռ ոտիցս կախ էլած էր, որ ես էլ գերանդիի սուր ծէրովը նրա գլուխը թռցրի: Բայց էն անտէրը էնպէս էր կատաղած, որ էն թռցրած գլխին որ մի բան մօտեցնէիր, էլի մի քանի անգամ կը

կծէր: Մի սհաթ էլ մարմինը մի տեղ էր ուր-
 ւում, գլուխը մի տեղ չէր դինջանում: Էլի շա-
 հել վախտս էր, խելքս բան չէր կտրում: Տէրը
 բարի տայ մեր կողքի բաղի տիրոջը: Որ բղա-
 ւեցի, կողքիս դուրս եկաւ տղի հետ միասին:
 Էս մարդը շատ փորձւածն էր: Էն սհաթին ձե-
 ուի աղլուխով ոտս պինդ կապեց ծնկանս վերե-
 ւից, որ ետդին (թոյն) շանովս չը տայ, ու տղին
 թէ՛—«Արթին, բերանումդ թէ վէրք չը կայ,
 վրա ընկի, սրա ոտի արինը ծծի, վեր ածա. կու-
 չը տաս՝ վնաս կը տայ»: Յետոյ տեսաւ որ չէ,
 ոտս ուռչում է, հանեց սուր դանակը ու կծած
 տեղը այ այսպէս խաշած կտրեց: Սկ արինը
 առւի նման գցում էր: Ես թուլացած վէր ըն-
 կած էի: Էտ էլ չօգնեց, ուռուցքը հասաւ շա-
 նիս: Մա տղին ուղարկեց գեղամէջ, որ համ մեր
 տանեցոց խաբար անի, համ էլ վռազ մի շուշայ
 արաղ բերի ու մինչև նրա գալը, ինքը չոր ճա-
 խերից կրակ արաւ, ձեռի դանակը կարմրացրեց
 ու սկսեց կծած տեղը դաղել: Արաղը հասնելուն
 պէս էլ սաղ շուշին դատարկել տաւ թէ՛ դա
 թոյնը ներսից թուլացնում է:

«Մեր տանեցիք որ իմացել են, վազ են
 տւել օձի աղօթք ասողի մօտ:

«Տեսնենք սա եկաւ օձի քարը հետը: Էտ
 քարը ասում են Հնդկաստանումն են պատրաս-
 տում. ինչից, յայտնի չի, բայց մի հրաշք բան
 է: Էս մարդը քանի քարը կաթի մէջ թրջած դը-

նում էր ետրիս, քարը կպչում էր պինդ ու ուռ-
 չելով, ուռչելով մի քանի ժամանակից յետոյ
 ինքը պոկւում: Մէկ էլ որ գցում էր կաթի մէջ,
 կաթը սաղ կանանչում էր ու քարը էլի պստի-
 կանում: Ասում էր, որ քարը իսկոյն չը գցենք
 կաթի մէջ, թոյնի թեթութիւնից կը փշրւի: Էս-
 պէս քարը օձի թոյնը արինից դուրս քաշելով,
 կաթը քարի միջից էնքան կպցրին, որ էլ կաթը
 չէր կանանչում: Տէրը բարի տայ նրանց, ժա-
 մանակին վրա հասան, թէ չէ էն է հոգով մարմնով
 կորչում էի: Քու շափ լինէի, Տիգրան շան, չէի
 դիմանալ, կը մեռնէի: Երեխաները չեն դիմա-
 նում, մանաւանդ անասունները, սպանում է
 անտէրի թոյնը, էնքան թեթ է լինում:

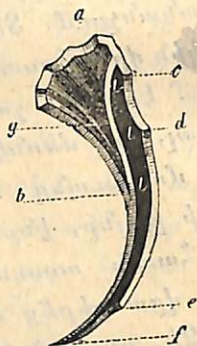
—Հապա ասում էիր՝ մենք ինչու վախե-
 ցանք,—վրա բերեց Տիգրանը:

—Չէ, բալա շան, լսիր, թունաւոր օձերը
 ցերեկը շատ քիչ են դուրս գալիս, որովհետև
 ցերեկը նրանց աչքերը լաւ չեն տեսնում. գի-
 շերն են նրանք լաւ տեսնում, այ, ինչպէս կա-
 սուն. դրա համար էլ նրանք ցերեկը դուրս են
 գալիս մենակ արևի տակին տաքանալու համար:
 Որ ցերեկը նրանց մարդ չը կպչի կամ շատ սո-
 ված չը լինեն, ոչ ոքի վնաս չեն տալ նրանք: Բայց
 գիշերը նրանք դուրս են գալիս յատուկ որս ա-
 նելու համար և ոչ մի բան նրանց աչքից չի
 ծածկւի: Ցերեկը լօկերն են դուրս գալիս: Դէ
 լօկերն անվնաս կենդանիներ են, թէև չը ճանա-

չողները լօկերից էլ են էնպէս վախենում, ինչպէս օձերից:

— Դու օձերի միայն երկու տեսակը գիտես: Մօսի բիձի, բայց մեր վարժապետի ասելով օձերը աշխարհիս երեսին 600 տեսակից աւել են, գիտես:

— Չէ, Տիգրան շան, կարող ա պատահի որ

Օձի բռանը բաց արած. Օձի բռնաւոր ասամբ՝ կես արած, c, d վերելի ծակը. e, f ստրին ծակը.

ըռանգով, ձևով, մեծութեամբ 600 տեսակ օձ լինի աշխարհիս երեսին, համա բոլորին էլ երկու բաժին պիտի անէք, ասում էր հանգուցեալ վարժապետը՝ թունաւորները և անթոյնների:

— Ի՞նչու մէկը թոյն ունի, միւսը չէ, — հարցրեց Սիլվիկը, որ ուշադրութեամբ լսում էր խօսողներին:

— Մենակ թոյն չէ, այլ թունաւոր ատամ-

ներ էլ, — պատասխանեց Տիգրանը, որ պատմելու համար գլուխ էր պտտում: — Գիտես, Սիլվիկ, օձերի բերանը լիքը կէս, կէս, սուր սուր փոքրիկ ատամներ են: Էտ ատամները միայն ծնոտների վրա չեն, ամբողջ բերանը լիքն են ու միմիայն որսը բռնելու համար են:

«Բայց թունաւոր օձերը նրանք են, որոնք, բացի էտ ատամներից, վերևի ծնոտի վրա էլի երկու երկար ու կեռ թունաւոր ատամներ ունեն կծելու համար: Էտ ատամների տակին մի մի պարկ թոյն կայ, իսկ ատամների մէջը խողովակներ: Հենց որ օձը կծում է էտ ատամներով, իսկոյն խողովակի միջով էտ պարկերից 4—6 կաթիլ թոյն է կաթում վերքի մէջ: Եթէ Մօսի բիձի ասածի նման չօգնեն վիրաւորին, նա ուռչում է և սարսափելի տանջանքներով մեռնում:

— Ծի՛շտ է, Մօսի բիձի, որ հին մարդիկ առաջ կարծել են թէ օձը լեզուով է կծում, որովհետև նա առաջ իր երկճիւղանի լեզուն է դուրս հանում, — դարձաւ այգեպանին կրկին Տիգրանը:

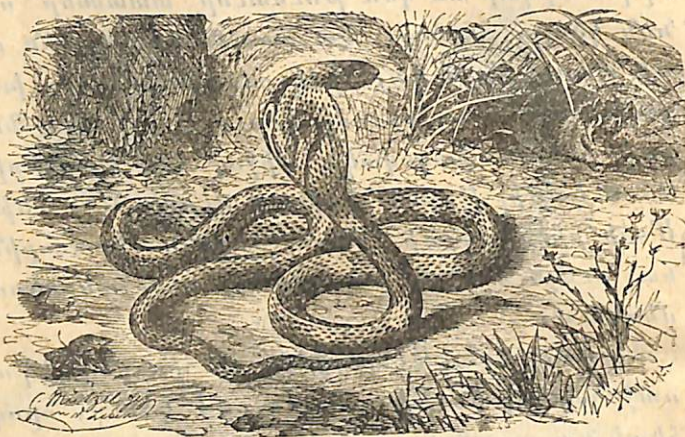
— Հա, բայց վերջը գլխի ընկան, տեսան որ լօկի լեզուն էլ է երկու ճիւղանի, բայց ոչովի վրաս չի տալիս: Էն է տեսնես, էն անտէրը ինչո՞ւ է լեզուն էնպէս շուտ շուտ ներս ու դուրս անում:

— Նրա համար, որ տեսնի թէ իրեն ատամի բան է տեսածը: Ներս է տանում թոչում ու

կրկին հանում, որ ինչ որ ուզում է բռնել՝ շօ-
շափի:

— Տիգրան, դու պատմում էիր թէ ուրիշ
երկրներում օձերին բռնում պար են ածում:
էտ թունաւոր օձերին ի՞նչպէս են պար ածում,
որ չեն կծում, — հարցրեց կրկին Սիլվիկը:

— Այ թէ ինչպէս: Ամենից շատ ման են

Ակնոցաւոր օձ.

ածում Հնդկաստանի ակնոցաւոր օձերին, որով-
հետև օձերից շատերը հետաքրքիր չեն, շատերն
էլ գերութեան մէջ չեն ապրում: Ակնոցաւոր օ-
ձը երկար է ապրում, միայն նա շատ թունա-
ւոր է: Բայց բռնողները գիտեն նրանց հետ վար-
ւելու ձևը: Նրանք կամ առաջուց հանում են օ-
ձի թունաւոր ատամները, կամ շատ զգոյշ են

վարում նրանց հետ և ուշադրութեամբ հետե-
ւում: Եթէ օձը ուզում է յարձակւել տիրոջ վրա,
նա օձի ծոծրակի վրա մի տեղ գիտի որ հուպ
է տալիս թէ չէ, օձը թուլանում, վայր է ընկ-
նում:

— Հապա ի՞նչպէս են հասկացնում օձերին,
որ պարեն, — չէր դադարում հարցնելուց Սիլվիկը:

— Ծիշա, լաւ միտա բերիր: Գիտես, Սիլվիկ,
օձերը երաժշտութիւն շատ են սիրում: Երբ օձ
որսողը ուզում է օձին բնից հանել, նստում է
բնի մօտ և սրինգ նւագում, սովորաբար տխուր
եղանակներ, որսվհետև օձերը տխուր եղանակ-
ներ են սիրում: Օձը իսկոյն բնից դուրսը դուրս
է հանում: Մարդը բռնում է և կողովը գցում:
Իսկ շրջելիս էլի նոյնն են անում. երբ ուզում
են օձերին կողովից, արկղից կամ ինչի մէջ որ
ման են ածում՝ դուրս բերել, կրկին սրինգ կամ
մի ուրիշ գործիք են նւագում: Օձը դուրս է
գալիս և զանազան շարժումներ անում: Դրան
ասում են՝ պար է գալիս:

— Մօսի բիձի. — դարձաւ նորից Տիգրանը
այգեպանին, — ասում են օձերը կրակ էլ են շատ
սիրում, մանաւանդ գիշերը: Այ, եթէ գիշերս
դու կրակ անես, այս այգու բոլոր իժերը քեզ
հիւր կը գան և իրենց անկող բաց բաց կարմիր
աչքերով այսպէս կը բոլորւին կրակի շուրջը:

— Վայ, ի՞նչ սարսափելի է, — ձայն Սիլվիկը
ու փաթաթւեց այգեպանի վզովը:

— Դէ՛հ, Տիգրան, հերիք խօսես, էտ զգւելի
անասունների մասին, փնասից աւել օգուտ չը
կայ գրանցից: Երբ կը լինի, որ կտրւեն աշխար-
հիցս, — ասաւ Մօսին ու չիբուխը տեղը դնելով՝
վեր կացաւ որ երեխաներին ճանապարհ դնի:

Գուլպաներն ու կօշիկները վաղուց չորա-
ցել էին. Տիգրանը սկսեց հագնւել:

Սիւվիկը վախից չարդախից չէր հեռանում,
այդ պատճառով այգեպանը նրա համար մի քա-
նի փունջ մանուշակ կապեց ու կողոփն էլ գլխէ
գլուխ թարմ խոտով լցրեց:

Տիգրանն էլ, վերջացնելով հագնւելը, ծաղ
կամանները վագների տակի սև փխրուն հ
ղով լցրեց ու կռան տակն առնելով՝ երեքով ճա-
նապարհ ընկան դէպի տուն:

Օրն արդէն ճաշ էր դարձել. արևը այրու
էր: Այգիները լիքը մարդկանց ձայներ էին
բայց դա չէր խանգարում լորտուկներին ու իժե-
րին դուրս գալ իրանց խոնաւ բներից ու մեկ-
նըւել արևի տաք ճառագայթների տակ: Ով գի-
տէ՛ այդ ժամին քանի ծառի, քանի թուփի ու
խոտի տակ մեկնւած օձեր կային, սակայն երե-
խաները այս անգամ տուն վերադառնալիս այլևս
ոչ մէկի չը հանդիպեցին:

76064

Բ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ

ԵՆՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՒՆՆԵՐԻ

ուրբեամբ «ՀՍՍԿԵՐ» ամսագրի

1.	Ա. Գեորգի — Ս. Գեորգի	10
2.	Ա. Գեորգի — Ս. Գեորգի	10
3.	Ա. Գեորգի — Ս. Գեորգի	10
4.	Ս. Գալաշեան — Կապիկիներ, ընագիտական զրոյց	10
5.	Մարկ Տւլէն — Մանուկ օղակը, պատմաւածք, թարգմ. Մ. Թաւաքալեանի	7
6.	Կ. Ստանիսլավովիչ — Պատիկ նաւաստին, պատմաւածք, թարգմ. Սիմակի	5
7.	Մարգար Աւետիսեան — Երեք խրատ, Պղնձէ քաղաքի զրոյցներից	20
8.	Է. Սէտուն-Տոմպսոն — Խնկաբեր գայլը, պատմաւածք հերոս կենդանիների կեանքից, թարգմ. Սիմակի	20
9.	Լ. Պրայս եւ Չ. Զիլբերտ — Առասպելական հերոսներ, թարգմ. Գ. Իփէկեան	20
10.	Ռուբէն Գաբրիէլեան — Ովկիանի թագաւորը, Կէտի մասին, ընագիտական զրոյց	10
11.	Մարգարեի աղջիկն ու խորհրդաւոր վարպետը, Իտալական հէքիաթ, Ռուսերէնից թարգմ. Յովն. Թումանեան	10
12.	Խ. Բ. Բարսեղեան — Նոր ընկերուհի, Մանկական պիէս, մէկ արարւածով:	10
13.	Գ. Մեանան — Ոսկեպոզը, արեւելեան աւանդութիւն	10
14.	Փր. Փոկս — Մի ժամայ նախարարը, պատմաւածք թարգմ. Ա. Թ. Մնկոյեանի	15
15.	Զիպօն եւ Պիպօն	25
16.	Բ. Կիպրիան — Կոտուկօ, պատմաւածք թարգմ. Նիկ. Մարգսեան	15
17.	Դր. Ամիրջիւ — Կարմիր մեխակ, պատմաւածք, թարգմ. Բ. Վարդանեան	8
18.	Աղարար — Թուխար մանկական հէքիաթ	12
19.	Սօֆիա Գալաշեան — Այգեպանի մօտ	10

Իրմել «Հասկերի» խմբագրութեան. Тифлись, редакция „Аскеръ“.

Զրի յաւելում «ՀՍՍԿԵՐ» ամսագրի